

**MAXSUS TA'LIMGA MUHTOJ BOLLALARGA
INTEGRATSIYALASHGAN TA'LIM SHAROITLARIDA YORDAM
KO'RSATISHNING GARBIY YEVROPA TAJRIBASI**

Najmutdinova Shoir - *University of management and future technologies*
universiteti, 558-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada G'arbiy Yevropa mamlakatlarida maxsus ta'limga muhtoj bolalarga ko'rsatilayotgan yordam va ularni umumiy ta'lim tizimiga integratsiyalash tajribasi o'rganilgan. Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari, bu boradagi xalqaro tajriba va samarali yondashuvlar tahlil qilinadi. Shvetsariya, Buyuk Britaniya va Niderlandiya tajribalari asosida maxsus ta'limga muhtoj bolalarning ijtimoiy va ta'lim jarayoniga moslashuvi tahlil qilinib, samarali usullar tavsiya etilgan. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan omillarni ochib berishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus ta'lim, integratsiya, G'arbiy Yevropa tajribasi, imkoniyati cheklangan bolalar, inklyuziv pedagogika, ta'lim siyosati.

Kirish

Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tizimi butun dunyoda dolzarb masalalardan biriga aylangan. Ayniqsa, maxsus ta'limga muhtoj bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish orqali ularning ijtimoiy hayotga moslashuvini ta'minlash G'arbiy Yevropa mamlakatlarida keng rivojlangan. Ushbu davlatlar ta'lim tizimida imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqlarini kafolatlash, ularga mos sharoit yaratish va pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shvetsariya, Buyuk Britaniya va Niderlandiya kabi mamlakatlar misolida inklyuziv ta'limning samarali mexanizmlari, pedagogik yondashuvlari hamda davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash tizimlari o'rganiladi. Maqolada ushbu davlatlarning tajribasi tahlil qilinib, inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha muhim jihatlar ko'rib chiqiladi.

Integratsiyalashgan ta'limning asosiy xususiyatlari

Integratsiyalashgan ta'lim maxsus ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish orqali ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beruvchi tizim hisoblanadi. G'arbiy Yevropa mamlakatlarida bu jarayon aniq rejalashtirilgan dasturlar, pedagogik yondashuvlar va maxsus qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosida tashkil etiladi. Jismoniy integratsiya imkoniyati cheklangan bolalarni sog'lom bolalar bilan bir maktab yoki sinfda ta'lim olishini ta'minlashga qaratilgan. Bu jarayon maxsus sinflar tashkil qilish yoki odatdagi sinflarga maxsus pedagoglarni jalb qilish orqali amalga oshiriladi. Ayrim mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashtirilgan sinf jihozlari, liftlar, rampalar va maxsus o'quv qurollari bilan ta'minlangan maktablar faoliyat yuritadi.

Funksional integratsiya ta'lim jarayonida imkoniyati cheklangan bolalar uchun individual yondashuvni ta'minlashga qaratilgan. Masalan, G'arbiy Yevropa davlatlarida defektologlar, maxsus pedagoglar va psixologlar nogiron bolalarga maxsus dasturlar asosida ta'lim berishda yordam beradi. Darslik va o'quv materiallari ham moslashtirilgan bo'lib, nutqida muammosi bor bolalar uchun audio resurslar, ko'rish qobiliyati cheklangan bolalar uchun Brayl alifbosi bilan yozilgan kitoblar mavjud. Ijtimoiy integratsiya imkoniyati cheklangan bolalarni jamiyatga qo'shish va ularning ijtimoiy faolligini oshirishni nazarda tutadi. Bu jarayonda bolalar o'z tengdoshlari bilan muloqot qilishga, ijtimoiy faoliyatlarda qatnashishga undaladi. G'arbiy Yevropada maxsus ta'lim dasturlariga ijtimoiy loyihalar, teatr, sport va san'at mashg'ulotlari ham kiritilgan bo'lib, bu bolalarning o'z qobiliyatlarini namoyon etishiga yordam beradi.¹

Integratsiyalashgan ta'lim tizimida pedagoglar maxsus metodikalar asosida dars o'tadilar. Bu usullar har bir bolaning individual ehtiyojlariga moslashgan bo'lib, o'quv jarayonida qo'shimcha vaqt ajratish, maxsus ko'rsatmalar berish va vizual materiallardan keng foydalanishni o'z ichiga oladi. Masalan, Buyuk Britaniyada imkoniyati cheklangan bolalar uchun sinfdagi darslar video orqali yozib olinib, keyinchalik individual ko'rib chiqish uchun taqdim etiladi. G'arbiy Yevropa

¹ IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI INKLYUZIV TA'LIMGA JALB ETISH" – Matmusaeva Nigora Usmonaliyeva, Raximova Xurshidaxon Sadikovna;

mamlakatlarida maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun zamonaviy texnologiyalar keng joriy etilgan. Misol uchun, Shvetsariyada ko‘rish qobiliyati zaif bolalar uchun nutqni matnga aylantiruvchi qurilmalar, eshitish qobiliyati cheklangan bolalar uchun esa ovoz kuchaytiruvchi tizimlar taqdim etiladi. Niderlandiyada esa interfaol ta’lim platformalari orqali bolalar o‘zlariga qulay sharoitda ta’lim olish imkoniga ega.

Integratsiyalashgan ta’lim tizimining muhim jihatlaridan biri ota-onalar bilan hamkorlik qilishdir. G‘arbiy Yevropada inklyuziv ta’lim jarayonida ota-onalar uchun maslahat markazlari, psixologik qo‘llab-quvvatlash xizmatlari va bolalarni reabilitatsiya qilish dasturlari mavjud. Masalan, Germaniyada har bir imkoniyati cheklangan bola uchun individual rivojlanish rejasi ishlab chiqiladi va ota-onalar bu jarayonda faol ishtirok etadi. Integratsiyalashgan ta’lim tizimi G‘arbiy Yevropada inklyuzivlik tamoyillari asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, u nogiron bolalarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. Jismoniy, funksional va ijtimoiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash orqali bu bolalar jamiyatning to‘laqonli a‘zolariga aylanishiga yordam beriladi. Ta’lim tizimining moslashuvchanligi, pedagogik yondashuvlarning samaradorligi va texnologik imkoniyatlarning keng qo‘llanilishi inklyuziv ta’limni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Xorij tajribasi

Shvetsariyada nuqsonli bolalarning aksariyati umumta’lim muassasalarida ta’lim oladi. Sinfda to‘rtta o‘qituvchi faoliyat yuritadi: uchta umumta’lim fanlari bo‘yicha, biri esa maxsus tayyorgarlikka ega defektolog o‘qituvchi. Bu o‘qituvchilar haftada bir marta hamkorlikdagi mashg‘ulotlar o‘tkazib, sinfdagi muammolarni muhokama qilishadi. Bunday yondashuv integratsion guruhlarda o‘qituvchilarning ishini yengillashtirib, ta’lim sifatini oshiradi. Buyuk Britaniyada og‘ir nuqsonli bolalarni integratsiyalash dasturi ishlab chiqilgan. Integratsiya joriy etilgan maktablarda maxsus muassasalardan kelgan bolalar qabul qilinadi. Ta’lim jarayoniga o‘yinlar, jismoniy tarbiya, raqs va boshqa amaliy mashg‘ulotlar kiritilib, bolalarning ijtimoiylashuviga ko‘maklashiladi.

Niderlandiyada maxsus ehtiyojli bolalarni jamiyatga tayyorlashda ijtimoiy mehnat tashkilotlari, nodavlat tashkilotlar, vazirliklar va hududiy reabilitatsiya

komitetlari hamkorlikda ishlaydi. Bu yondashuv bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. G'arbiy Yevropa mamlakatlarining tajribasi shuni ko'rsatadiki, maxsus ta'limga muhtoj bolalarni umumiy ta'lim tizimiga integratsiyalash ularning rivojlanishi va jamiyatga qo'shilishida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonda o'qituvchilarning malakasini oshirish, maxsus dasturlarni joriy etish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini yaratish muhim ahamiyatga ega.²

Xulosa

G'arbiy Yevropa mamlakatlarining tajribasi shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan ta'lim tizimi maxsus ehtiyojga ega bolalarni ijtimoiy va akademik jihatdan rivojlantirish uchun samarali usul hisoblanadi. Ushbu tizim bolalarning ta'lim olishi uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularning jamiyatga moslashuvini ta'minlash va mustaqil hayotga tayyorlashga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'lim muvaffaqiyatli bo'lishi uchun quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi: pedagoglarning maxsus tayyorgarligi, zamonaviy texnologiyalarning qo'llanilishi, individual yondashuv va ota-onalar bilan hamkorlikning yo'lga qo'yilishi. Shuningdek, davlat tomonidan maxsus dasturlar va qo'llab-quvvatlash tizimlari ishlab chiqilishi inklyuziv ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Tahlil qilingan tajribalar shuni ko'rsatadiki, Shvetsariya, Buyuk Britaniya va Niderlandiya kabi mamlakatlarda integratsiyalashgan ta'lim nafaqat maxsus ehtiyojga ega bolalar, balki ularning sinfdoshlari va jamiyat uchun ham ijobiy natijalar beradi. Ular tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi va kelajakda mustaqil faoliyat yuritish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, integratsiyalashgan ta'lim tizimi jamiyatning har bir a'zosini qo'llab-quvvatlovchi inklyuziv muhitni yaratishga xizmat qiladi. Bu modelning o'ziga xos jihatlarini o'rganish va milliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyati inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim qadam bo'lishi mumkin.

² Yevropa mamlakatlarida boshlang'ich ta'lim tizimidagi o'qitish metodikasi" – Rabbimova Shaxrizoda, N.N.Zubaydova;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.